

Datum 14.03.2022

ROZPAD STÁTU Z POHLEDU UKRAJINY

Konceptem rozpadu státu se vědecká komunita začala zabývat v 90. letech 20. století. S pádem bipolárního systému došlo nejen k propuknutí celé řady konfliktů, ale právě i k oslabování a selhávání určitých států, které do té doby fungovaly díky podpoře ze strany Sovětského svazu nebo Spojených států. Studie tohoto fenoménu však sebou nesla i celou řadu terminologických nejasností a odlišností. Někteří autoři používali termíny jako *disrupted state* – rozvrácený stát, *failed state* – selhavší stát či *collapsed state* – zhroutený stát. Samotný fenomén však nebyl používán pouze vědeckou komunitou, ale i širokou politickou veřejností. Kupříkladu bývalý generální tajemník OSN Boutros Boutros-Gháli *failed states* definoval jako státy, kde vláda nemůže vykonávat svoji funkci, jelikož zde došlo ke kolapsu státních institucí, zejména policejních a soudních složek, a rozvrat práva a pořádku vedl ve všeobecný chaos. Důležité je tedy zmínit, že tyto státy nebyly schopny naplňovat své funkce a zajistit bezpečnost, právní rámec aj. Nejznámější autor, který vytvořil kategorizaci tohoto fenoménu je Robert Rotberg. Ten rozdělil státy do čtyř kategorií na základě toho, v jaké míře jsou schopny naplňovat své funkce. Mezi tyto kategorie zařadil *strong states* (silné státy), *weak states* (slabé státy), *failed states* (selhávající státy) a *collapsed states* (zhroutené státy). Toto terminologické označení se používá i v současnosti.

V současné době se monitorováním států na základě určitých indikátorů zabývají různé vlády, akademické, soukromé i mezinárodní organizace. Nejznámější organizací je tzv. Fund for Peace (FFP), který vytváří tzv. Fragile States Index. Podle FFP existuje celkem dvanáct indikátorů, jež jsou rozděleny do čtyř skupin, jejichž naplnění může vést k oslabení, ale i k úplnému kolapsu státu. Ekonomické indikátory zahrnují pokles ekonomické výkonnosti, nerovnoměrný hospodářský vývoj a odliv inteligence a lidského kapitálu. Politické indikátory zahrnují státní legitimitu, schopnost poskytovat veřejné služby a právní ochranu související s porušováním lidských práv. V kategorii sociálních indikátorů jsou zahrnuty demografické tlaky, masový pohyb uprchlíků či vnitřně přesídlených osob a externí intervence v podobě ekonomického či bezpečnostního zásahu do fungování státu. Poslední skupinu indikátorů představují indikátory soudržnosti státu, které zahrnují skupinové násilí, frakcionalizaci elit a fungování bezpečnostního aparátu, respektive jeho schopnost ochránit obyvatelstvo proti hrozbám jako jsou teroristické útoky, povstání či jiné formy útoků. Každý z dvanácti indikátorů je odborníky bodově ohodnocen, podle toho, zda jsou dané faktory v určitém státu přítomny a v jaké míře. Následně dochází k celkovému součtu bodů, podle kterého se určuje míra fungování státu. Selhávající státy mají celkové skóre okolo 100 bodů, slabé státy se pohybují v rozmezí 60-90

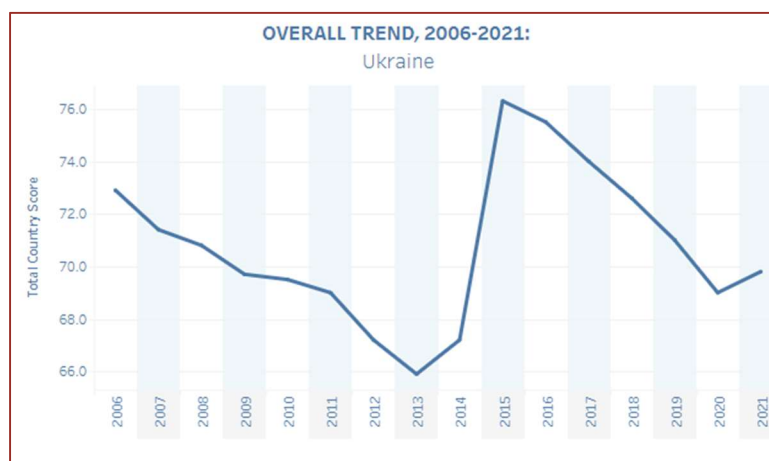

bodů, naopak nejsilnější státy mají pouze okolo 10 bodů, za silné státy lze však označit i státy, které mají do cca 50 bodů.

I přesto, že se Ukrajina potýkala po roce 2014 s celou řadou problémů, v celosvětovém měřítku se nenacházela mezi nejméně funkčními státy. Hlavním problémem země po roce 2014 byla skutečnost, že nebyla schopna kontrolovat celé své území a na východě země vznikly samozvané republiky Doněck a Luhansk. Kvůli tomu byla hodnota indikátoru externí intervence v případě Ukrajiny velmi vysoká, jelikož do samotného konfliktu na Donbasu byly zapojeny externí ruské síly. Velmi negativních výsledků dosahovala Ukrajina dlouhodobě z pohledu frakcionalizace elit. To do jisté míry souviselo s transformací státu po rozpadu SSSR. Ukrajinské mocenské elity se formovaly díky své schopnosti současně koncentrovat kapitál a moc. Státní aparát jim poskytoval určitou formu krytí během přivlastňování bývalého sovětského průmyslu a veřejných statků. Z privatizace státních podniků měli prospěch především státní úředníci a ti, kdo měli kriminální vazby. Následně pak tyto skupiny začaly utvářet politický systém, který by chránil jejich propojení moci a kapitálu. Negativní jevy jako korupce ve veřejném sektoru, chronický deficit právního státu a klientelismus pramenily z těchto stínových koalic, kde se političtí a obchodní partneři ukrajinských prezidentů měnili v oligarchy. Tyto vazby pak značným způsobem ovlivňovaly všechny pokusy o změnu politického systému v průběhu let. Velmi špatných výsledků dosahovala Ukrajina dlouhodobě i z pohledu poklesu ekonomické výkonnosti. To do jisté míry souviselo s probíhajícím konfliktem na východě země, ale i např. se ztrátou postavení Ukrajiny jako tranzitní země pro ruský plyn do EU, což ovlivnilo pokles HDP. Dalším ekonomickým problémem bylo i to, že míra nezaměstnanosti na Ukrajině dlouhodobě dosahovala vyšších hodnot, než je např. evropský průměr, v neposlední řadě pak indikátor ovlivnil i pokles zahraničních investic.

Z pohledu teorie rozpadu států byla Ukrajina v poslední dekádě považována za slabý stát, jehož průměrná hodnota na FFP se pohybovala okolo 70 bodů, jak ostatně dokládá následující graf:

V posledních dvou letech však začalo opět docházet k zhoršování jednotlivých indikátorů, především pak indikátoru frakcionalizaci elit, fungování bezpečnostního aparátu a externí intervence. Na základě indexu FFP z roku 2021 byla Ukrajina zařazena do tzv., kategorie warning neboli varování, že začíná docházet k postupnému zhoršování situace. Stejně na tom byly z evropských států pouze některé balkánské státy jako je Bosna a Hercegovina či Srbsko. V současné době lze Ukrajinu označit za tzv. selhávající stát, který vzhledem k válečné situaci není schopen zabezpečit základní fungování na celém svém území. Nejen, že dochází k logickému nárůstu všech ekonomických indikátorů, avšak se začátkem ruské intervence došlo k rapidnímu nárůstu indikátorů, které Ukrajinu v minulosti nikdy netrápily jako je extrémní odliv uprchlíků a pohyb vnitřně přesídlených osob či schopnost poskytovat veřejné služby související s ruskou strategií obléhání velkých měst. Ukrajina však i nadále nemůže být považována za zhroucený stát, jelikož zde i nadále funguje legitimní vláda, bezpečnostní složky se pokoušejí zabezpečit ochranu obyvatelstva a kontrolují rozsáhlou část území a k celkovému kolapsu země zatím nedošlo.

V moderní historii takový kolaps postihl pouze dva státy, což bylo na Haiti po zemětřesení v roce 2010 a v Somálsku po pádu Barreho režimu, kde dlouhodobě nebylo možné vytvořit centrální vládu. V současné době tedy Ukrajina patří mezi selhávající státy, řadí se tak mezi státy jako je Jemen, Jižní Súdán anebo Sýrie, které se v posledních letech pravidelně umísťují mezi nejhůře hodnocenými státy. Vzhledem k tomu, že současný konflikt již značně poznamenal všechny čtyři kategorie indikátorů, nelze v budoucích měsících očekávat rapidní zlepšení, naopak dojde pravděpodobně k nárůstu jednotlivých bodů ve všech kategoriích.

Zpracovala: Mgr. Lucie Konečná, Ph.D.